

CONSIDERAȚII ÎN LEGĂTURĂ CU MODIFICĂRILE ADUSE NOULUI COD DE PROCEDURĂ CIVILĂ ÎN MATERIA REPREZENTĂRII CONVENȚIONALE

Prof. univ. dr. h. c. Ioan LEȘ

Abstract

This study carries out a brief analysis of the unconstitutionality solutions of the procedural provisions relating to the representation or assistance of the natural persons and legal entities by an attorney-at-law, respectively a legal adviser. The author considers that those two unconstitutionality solutions are further maintained up to date; he believes that these solutions should be reconsidered from the perspective of a significant increase in the living standards of the Romanian citizens.

The study also refers to the negative influence of the current health crisis on the living standards of the population, which will delay a necessary process of reintroducing the obligation of the parties' representation by attorneys-at-law or legal advisers in the legislation.

The reconsideration of the current solution involves as well, a reevaluation on the part of the constitutional court of its own case law in the matter, which is also necessary in relation to the trends shown in the modern legislations of increasing the quality of the act of justice and by establishing the obligation of representing the parties in certain legal proceedings or before certain courts.

Such a reassessment should be taken into consideration, from the beginning, as regards the representation of natural persons and legal entities by an attorney-at-law, respectively a legal adviser, only during the stage of the second appeal under the jurisdiction of the supreme court.

The author also puts forward brief considerations relating to the representation of the administrative territorial units by a legal adviser or attorney-at-law, in the light of the provisions of the Administrative Code and from the perspective of the Emergency Ordinance no. 26/2012.

Keywords: *assistance, attorney-at-law, legal adviser, president, mayor, second appeal, representation.*

1. Repere introductive

Reprezentarea în justiție reprezintă una dintre instituțiile procesuale esențiale și a căror scop este acela de a garanta dreptul de apărare al părților implicate într-un proces civil și, pe cale de consecință, și de a spori calitatea actului de

justiție. Instituția este reglementată în Titlul II al Noului Cod de procedură civilă, respectiv în secțiunea a IV-a, intitulată „representarea părților în judecată” din cel de-al doilea Capitol (Părțile). O atare reglementare într-un capitol consacrat părților este întrutotul firească din punct de vedere al tehnicii legislative.

Noul Cod de procedură civilă a conservat o bună parte dintre soluțiile promovate și sub imperiul legislației procesuale anterioare, dar a adus și unele reglementări noi în materia reprezentării procesuale a părților în procesul civil. Înaintea oricărei abordări se cuvine să arătăm că noul Cod de procedură civilă a păstrat principiul potrivit căruia reprezentarea părților în procesul civil nu este obligatorie. Într-adevăr, potrivit art. 80 alin. (1) NCPC: „Părțile pot să exercite drepturile procedurale personal sau prin reprezentant”. O dispoziție similară era statuată în art. 67 alin. (1) din fostul Cod de procedură civilă din anul 1865. Singura deosebire dintre cele două texte este cea că noua reglementare se referă la posibilitatea de exercitare a drepturilor prin reprezentant, iar codul anterior vizează exercitarea acestora printr-un mandatar. Deosebirea nu este una esențială, dacă avem în vedere precizările pe care le face tot art. 80 alin. (1) din noul Cod de procedură civilă, întrucât acesta distinge în mod categoric între reprezentarea legală, convențională sau judiciară.

Demersul nostru vizează doar reprezentarea convențională a persoanelor fizice și juridice. Tocmai în această materie noul Cod de procedură civilă a adoptat unele dispoziții ce puteau fi reputate ca revoluționare. Prevederile în discuție sunt cele consacrate în art. 13 alin. (2), art. 83 alin. (3) și art. 84 alin. (2) din noul Cod de procedură civilă.

Potrivit art. 13 alin. (2) C.proc.civ: „În recurs, cererile și concluziile părților nu pot fi formulate și susținute decât prin avocat sau, după caz, consilier juridic, cu excepția situației în care partea sau mandatarul acesteia, soț, ori rudă până la gradul al doilea inclusiv, este licențiat în drept”. Acest text a fost particularizat prin prevederile art. 83 alin. (3) și art. 84 alin. (2) C. proc. civ. Primul text dispunea că: „La redactarea cererii și a motivelor de recurs, precum și în exercitarea și susținerea recursului, persoanele fizice vor fi asistate și, după caz, reprezentate, sub sancțiunea nulității, numai de către un avocat, în condițiile legii, cu excepția cazurilor prevăzute la art. 13 alin. (2)”. O dispoziție similară este statuată în art. 84 alin. (2) cu referire la persoanele juridice, cu precizarea că acestea pot fi reprezentate sau, după caz, asistate numai prin avocat sau consilier juridic.

În cele ce urmează ne propunem doar o analiză extrem de sumară a deciziilor de neconstituționalitate care au determinat abrogarea corespunzătoare a dispozițiilor anterior menționate. Reflecțiile noastre nu sunt destinate atât unui examen critic al acestor soluții, cât mai ales perspectivelor de reconsiderare în viitor a unor asemenea dispoziții procedurale.

2. O scurtă privire asupra deciziilor de neconstituționalitate

Prima decizie de neconstituționalitate este cea statuată cu privire la reprezentarea persoanelor fizice. În această privință, Curtea Constituțională, prin decizia nr. 462/2014 a declarat neconstituționale prevederile art. 13 alin. (2) și ale art. 83 alin. (3) cu referire la mențiunile ce decurg din obligativitatea formulării și susținerii cererii de recurs de către persoanele fizice numai prin avocat¹. La scurt timp, după adoptarea deciziei menționate, instanța de control constituțional s-a pronunțat asupra unei excepții privitoare la dispozițiile art. 84 alin. (2) C.proc. civ. Și acest text, care avea ca obiect reprezentarea persoanelor juridice, a fost declarat neconstituțional.

Cu privire la cele două texte procedurale se impun două precizări extrem de importante. Prima precizare constă în faptul că obligativitatea asistării sau, după caz, reprezentării părților printr-un avocat sau consilier juridic a fost statuată sub sancțiunea severă a nulității. În al doilea rând, obligativitatea reprezentării sau asistării părților în recurs vizează întreaga derulare a procedurii în fața instanței de recurs, respectiv de la sesizarea acesteia și până la pronunțarea hotărârii².

Deciziile menționate sunt foarte bine cunoscute, iar textele la care se referă nu mai sunt active, fiind, în mod firesc, abrogate ca urmare a deciziilor de neconstituționalitate menționate. Soluțiile adoptate de instanța de control constituțional au fost criticate de o parte importantă a doctrinei noastre³. Ideea noului Cod de procedură civilă a fost în mod evident aceea de a realiza o mai bună reprezentare a părților și sporirea calitativă a actului de justiție. În doctrină s-a mai remarcat că recursul fiind o cale extraordinară de atac ce poate fi promovată numai pentru motive de nelegalitate nu poate fi exercitat „în condiții rezonabile și cu șanse reale de succes decât prin intermediul unui specialist cu pregătire juridică”⁴. Sunt considerente pentru care s-a apreciat că soluțiile inițiale ale noului Cod de procedură civilă erau constituționale și concordante cu jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului și cu reglementările din alte țări europene cu democrație consolidată⁵. O atare opțiune doctrinară poate găsi un suport consistent și extrem de important în prevederile Directivei 98/5/CE a Parlamentului European și a Consiliului. Un text al Directivei dispune cu claritate că: „în scopul de a asigura

¹ Decizia nr. 462/2014 a fost publicată în M.Of. Partea I, nr. 775 din 24 octombrie 2014.

² I. Leș, S. Spinei, *Reprezentarea și asistarea părților prin avocat sau consilier juridic în lumina noului Cod de procedură civilă*, în *Studii de drept judiciar privat*, Universul Juridic, București 2017, p. 90. Studiul - sub titulatura de *Reprezentarea și asistarea părților prin avocat sau consilier juridic în lumina noului Cod de procedură civilă* - a fost publicat și în *Revista Dreptul* nr. 5/2013.

³ V.M. Ciobanu, în V.M. Ciobanu, M. Nicolae (coordonatori), *Noul Cod de procedură civilă*, vol. II, art. 1-526, Editura Universul Juridic, București 2016, p.47.

⁴ Gh.-L. Zidaru, *Despre obligativitatea asistenței juridice în recurs, prin avocat sau consilier juridic, potrivit Noului Cod de procedură civilă*, apud juridice.ro/111612.

⁵ V. M. Ciobanu, *op. cit.*, p. 47.

buna funcționare a justiției, Statele membre pot stabili reguli de acces la curțile supreme, precum și recursul la avocați specializați” {art. 53 alin. (2)}.

Un prestigios autor a criticat dispozițiile art. 83 alin. (3) și ale art. 13 alin. (2) C. proc. civ. chiar înainte de pronunțarea celor două decizii importante de neconstituționalitate. Profesorul Ion Deleanu aprecia, în această privință, că dispozițiile anterior menționate nu sunt doar „condiții speciale - compatibile cu dreptul părții de acces la justiție (...), ci ele sunt interdicții, sancționate, de altfel, drastic, cu nulitatea căilor de atac exercitate”⁶. Prestigiosul și regretatul doctrinar mai observa că, în asemenea condiții „procesul civil a devenit apanajul avocaților”⁷.

Argumentele esențiale ale Profesorului Deleanu au fost receptate și de Curtea Constituțională. Trebuie să recunoaștem însă că nici argumentele invocate de autorii care au susținut constituționalitatea celor două texte comentate nu sunt lipsite în totalitate de o justificare și de o anumită legitimitate. Din acest punct de vedere nu putem face abstracție de faptul că Noul Cod de procedură civilă a introdus dispoziții de o mai mare rigoare spre a asigura o disciplină procesuală care să favorizeze soluționarea procesului civil într-un termen optim și previzibil. Regimul de invocare a apărărilor și excepțiilor procesuale, dar și unele limitări în materie de probațiune, implică în mod necesar o apărare calificată printr-un specialist al dreptului. Un singur exemplu, elementar, de altfel, este suficient spre a justifica aserțiunea noastră. Astfel, potrivit art. 247 alin. (2) NCPC excepțiile relative pot fi invocate de partea care justifică un interes „cel mai târziu la primul termen de judecată după săvârșirea neregularității procedurale, în etapa cercetării procesului și înainte de a se pune concluzii în fond”. Dar cel de-al treilea alineat al textului menționat impune și o mai mare rigoare, anume aceea ca părțile „să invoce toate mijloacele de apărare și toate excepțiile procesuale de îndată ce le sunt cunoscute”. Or, fără să ne propunem să examinăm acest text, în contextul de față, putem constata cu multă ușurință că el vizează nu doar excepțiile procesuale ci și „mijloacele de apărare”. În atare condiții, partea fără pregătire juridică și fără o apărare calificată poate fi pusă într-o situație dificilă din punct de vedere procesual, iar drepturile sale pot fi amenințate în chiar substanța lor. Aceasta deoarece absența probei echivalează cu lipsa dreptului. Romanii ilustreau această idee cu maxima *Idem est non esse aut non probari*. O afirmație șocantă, la prima vedere, căci cum spunea un procedurist canadian, dreptul are o existență independentă de mijloacele ce i-ar putea dovedi existența. Așadar, este vorba de o maximă ce exprimă o „jumătate de adevăr”, dar care este foarte semnificativă în a evoca „foarte bine importanța primordială a probei în orice sistem juridic”⁸.

⁶ I. Deleanu, *Tratat de procedură civilă*, vol. I, Editura Wolters Kluwer, București 2010, p. 280.

⁷ *Ibidem*.

⁸ L. Ducharme, *Précis de la preuve*, 4 édition, Wilson & Lafleur Itée, Montreal, p. 1.

Abordările instanței de control constituțional nu pot fi nici ele ignorate. Într-adevăr, instanța constituțională a realizat un examen riguros a raportului dintre interesul general implicat de calitatea actului de justiție și interesul individual de realizare a apărării într-un proces civil personal sau printr-un avocat. Din acest punct de vedere Curtea constată „că nu există un raport rezonabil de proporționalitate între cerințele de interes general referitoare la buna administrare a justiției și protecția drepturilor fundamentale ale individului, dispozițiile legale criticate consacrând un dezechilibru între cele două interese concurente”. Curtea mai reține că „prin condiționările impuse realizării interesului general menționat este afectat în mod iremediabil interesul individual, respectiv cel al persoanei care dorește să recurgă la concursul justiției în vederea realizării drepturilor și intereselor sale subiective. Astfel, condiționarea exercitării căii de atac de încheierea, în mod obligatoriu, a unui contract de asistență judiciară, drept condiție de admisibilitate a recursului, impune în sarcina individului atât condiții excesive pentru exercitarea căii de atac a recursului, cât și costuri suplimentare și semnificative în raport cu cheltuielile efectuate de cetățean pentru plata serviciului justiției”.

De asemenea, instanța de control constituțional având în vedere faptul că „dreptul de a obține asistență juridică nu este un drept absolut, constată că sfera persoanelor care beneficiază de acest sprijin este redusă în mod semnificativ prin limitele impuse de legea specială, în condițiile în care calea de atac a recursului este deschisă tuturor persoanelor care au un interes în a o promova, interes care nu ar mai putea fi valorificat având în vedere costurile promovării unei asemenea proceduri. Curtea reține că statul nu a reușit să implementeze un mecanism coerent și eficient care să asigure posibilitatea efectivă a cetățenilor de a recurge la calea de atac a recursului. În acest context, Curtea apreciază că în vederea atingerii standardului de creștere a calității actului de justiție pe care legiuitorul și l-a propus, trebuie stabilite remedii corelative obligațiilor impuse justițiabililor pentru a nu îngreuna situația procesuală și financiară a acestora”.

Soluția de neconstituționalitate evocată are un suport puternic și în Rezoluția nr. 78 (8) a Comitetului Miniștrilor către Statele Membre privind Asistența Judiciară și Consultanța Juridică, din 2 martie 1978. Potrivit pct. 1 din această Rezoluție: „Nimeni nu trebuie să fie împiedicat de obstacole cu caracter economic să își susțină dreptul sau să își apere drepturile sale în fața tuturor jurisdicțiilor de natură civilă, comercială, administrativă, de dreptul muncii sau fiscală. În acest sens, orice persoană trebuie să aibă dreptul la asistența judiciară necesară”. Aceeași Rezoluție dispune că: „Responsabilitatea finanțării asistenței judiciare trebuie să fie asumată de către stat”.

Argumentele de mai sus sunt valabile și în privința persoanelor juridice, astfel cum se remarcă și în decizia de neconstituționalitate nr. 485/2015. Cu referire la „situația unor persoane juridice de drept public ori privat aflate într-o situație economică precară sau care nu pot efectua plăți având conturile bancare blocate și

care nu au angajat un consilier juridic, Curtea reține că condiționarea exercitării căii de atac de angajarea sau numirea unui consilier juridic ori de încheierea, în mod obligatoriu, a unui contract de asistență judiciară impune în sarcina persoanei juridice condiții excesive pentru exercitarea căii de atac a recursului, precum și costuri suplimentare pentru plata serviciului justiției, astfel încât pentru aceasta se creează un cadru juridic de natură a descuraja apelarea la serviciul justiției”.

3. Despre o posibilă reconsiderare a soluțiilor promovate de instanța constituțională

Mai sunt actuale aceste soluții de neconstituționalitate? Răspunsul nu poate fi din punct de vedere normativ decât unul pozitiv. Aceasta nu înseamnă însă că în perspectivă aceste soluții nu pot fi reconsiderate. Dar o atare reapreciere se află într-un raport inevitabil de dependență față de nivelul de trai al națiunii.

Doctrina a evidențiat soluții legislative din dreptul altor țări europene în care reprezentarea în fața unor instanțe supreme sau chiar și în fața unor curți de apel ori tribunale este obligatorie. Fără a intra în detalii asupra unor considerente de drept comparat ne limităm să precizăm că atare soluții sunt promovate în marea majoritate a țărilor democratice din Europa Occidentală și nu numai⁹. Noile coduri de procedură civilă adoptate în ultimul deceniu nu au renunțat la asemenea soluții normative.

Situația actuală a României, mai cu seamă din perspectivă economică, nu poate reprezenta un argument solid pentru revenirea la reglementarea inițială a noului Cod de procedură civilă în raport cu obligativitatea reprezentării sau, după caz, asistării părților printr-un avocat. Asistența judiciară nu este aptă, în prezent, astfel cum remarca și instanța constituțională, să asigure în mod efectiv dreptul la apărare al părților, aceasta fiind limitată la persoanele care îndeplinesc condițiile extrem de restrictive impuse de lege (Ordonanța nr.51/2008). Pe de altă parte, în dreptul nostru principiul gratuității justiției este departe de a se realiza în mod integral și nici nu credem că o atare abordare este previzibilă sau chiar dezirabilă, căci ar încuraja procesivitatea excesivă a unor persoane¹⁰.

Justiția este costisitoare, iar acest lucru este valabil chiar și în cele mai avansate democrații occidentale. Nu ne propunem să realizăm, în contextul de față, o determinare concretă a diferitelor categorii de cheltuieli ce pot fi implicate de o procedură judiciară. În context ne este greu să ignorăm faptul că declanșarea unei proceduri judiciare implică și taxe judiciare de timbru, care uneori sunt greu de suportat de către o mare parte a justițiabililor. Or, atare cheltuieli sunt obligatorii,

⁹ A se vedea pentru referințe de drept comparat I. Leș, S. Spinei, *loc. cit.*, p. 84-85.

¹⁰ A se vedea I. Leș, D.Ghiță, *Instituții judiciare contemporane*, Ediția 2, Universul Juridic, București 2019, p. 65.

iar dacă la acestea am adăuga și cheltuielile tot mai mari impuse de angajarea unui avocat avem imaginea unei limitări evidente a accesului liber la justiție. România a fost chiar criticată de CEDO pentru caracterul excesiv al taxelor judiciare de timbru¹¹.

Or, trebuie să observăm că potrivit pct. 12 din Rezoluția nr. 81 (7) a Comitetului Miniștrilor către Statele Membre privind mijloacele de facilitare a accesului la justiție: „În măsura în care cheltuielile de procedură constituie un obstacol evident pentru accesul la justiție, dacă este posibil ele trebuie reduse sau eliminate. Sistemul cheltuielilor de procedură trebuie examinat în vederea simplificării sale”.

De la adoptarea celor două decizii de neconstituționalitate nu s-au realizat progrese importante în privința diminuării cheltuielilor de procedură, ci dimpotrivă ele continuă să fie excesive. Pe de altă parte, nivelul de trai al cetățenilor români este departe de a fi unul care să poată suporta cheltuielile pe care le-ar implica o procedură judiciară care include în conținutul lor și un onorariu de avocat pentru susținerea recursului. Or, în țările democratice în care reprezentarea sau asistarea printr-un avocat este obligatorie nivelul de trai al populației este unul incomparabil cu cel din România.

Demersul nostru a fost promovat în considerarea faptului că în cursul anului trecut au fost întreprinse unele măsuri semnificative pentru creșterea salariilor în sistemul bugetar, iar salariul minim a fost stabilit la o sumă mai rezonabilă, respectiv de cca. 2.100 de lei (cca. 450 de Euro). În România există însă și un număr de cca. 5.000.000 de pensionari. Tot în cursul anului trecut a fost adoptată o nouă Lege a pensiilor de asigurări sociale (Legea nr.127/2019), în care s-a prevăzut o creștere substanțială a pensiilor, de cca. 40%. Situația este însă departe de cea pe care o întâlnim în alte țări europene¹².

Unele exemple pot justifica o atare constatare. Astfel, de pildă, în Spania pensia minimă, în anul 2019, a fost de 677,40 Euro, iar cea maximă a ajuns la 2.614,96 Euro lunar. Acordarea unei asemenea pensii era condiționată de un stagiu de cotizare de 36,6 ani. În Franța situația era foarte apropiată de cea din Spania. În acest stat, în anul 2019 pensia minimă era de 868,20 Euro, iar cea maximă de bază de 1688,50. Cele două state se proclamă în plan constituțional ca state democratice și sociale (art. 2 din Constituția Franței și art. 1 alin. 1 din Constituția Spaniei). O observație particulară raportată la pensiile dintre cele două țări este aceea că ele au instituit în plan normativ un raport de maximă raționalitate între pensiile minime și cele maxime. Un astfel de raport este în Spania de sub 1 la 4, iar în Franța de sub 2 la 1, soluție legislativă demnă de un stat social și democratic.

¹¹ A se vedea cauzele *Weissman și a c. României și Iordache c. României*.

¹² Unele din considerațiile noastre privitoare la salarii și pensii au fost formulate și în cadrul studiului nostru *Statul de drept și justiția socială la începutul mileniului III*, publicat în Portal Juridic/Universul Juridic din 7 mai 2020.

O situație apropiată întâlnim și în Italia, țară în care pensia minimă este de 780 Euro. Fără îndoială că țările la care ne-am referit au o dezvoltare economică incomparabilă cu cea din România. Situația noastră economică din punct de vedere al venitului intern brut este, într-o anumită măsură apropiată de cea a Portugaliei. În anul 2019 România a avut un produs intern brut mai mare decât cel al Portugaliei, ceea ce constituie un semnal pozitiv, dar nu putem totuși ignora o altă realitate anume aceea că România este o țară mai mare decât Portugalia, atât ca teritoriu, cât și ca populație. Precizez în acest context că pensia minimă în Portugalia a fost anul trecut de 395,57 Euro.

Sistemul de pensii de tip Bismark este peste tot în Europa în criză, dar în pofida acestui fapt majoritatea statelor membre ale uniunii Europene asigură cetățenilor proprii un nivel de trai decent atât prin sistemul de salarizare, cât și prin cel de pensii. România se află în coada clasamentului, fiind urmată probabil numai de Bulgaria.

Dacă majorările de pensie anunțate pentru data de 1 septembrie s-ar realiza, în mod efectiv, creșterea ar putea fi considerată ca una substanțială. Situația rămâne însă dificilă din punct de vedere economic căci noile autorități guvernamentale au anunțat în mod repetat lipsa de fonduri pentru asigurarea majorărilor dispuse prin lege. La data definitivării acestui studiu majorarea anunțată de guvern este de doar 14 %, fără însă ca legea să fie modificată în acest sens. Respectarea legii pare un demers tot mai dificil în democrația noastră actuală.

Nesustenabilitatea sistemului de pensii este suținută cu foarte multă vigoare, cu deosebire de la începutul acestui an, de factori importanți de decizie de la nivel guvernamental sau al altor entități publice. Iar aceasta în pofida faptului că România a avut în anul 2019 una dintre cele mai semnificative creșteri economice din cadrul Uniunii Europene. În acest sens s-a remarcat, adeseori, că majorările salariale și de pensii nu pot fi mai mari decât creșterea economică din anul trecut. O atare opțiune economică este sprijinită și de Comisia Europeană care ne avertizează asupra nesustenabilității sistemului de pensie. Asemenea aserțiuni sunt departe de a exprima un adevăr absolut, atâta timp cât, astfel cum am remarcat deja România alocă doar un procent de cca. 7% din PIB pentru sistemul de pensii. O tare constatare poate fi ilustrată foarte bine și cu situația din alte țări membre ale Uniunii Europene în care au avut loc majorări semnificative de pensii deși creșterea economică a acestora a fost una mult mai redusă decât cea din România. Cel mai recent exemplu este acela al Germaniei, țară în care la începutul acestui an pensia minimă, pentru persoanele cu o vechime în muncă de peste 40 de ani, a crescut de la 512 la 960 de Euro¹³.

Sistemul actual de pensii, regândit în anul 2019, păstrează încă inechități majore și unele greu de înțeles pentru un stat democratic și social, astfel cum

¹³ A se vedea Explained: *What are Germany's planned new pension reforms?*, apud www.thelocal.de/20200219.

proclamă și art. 1 alin. (1) din Constituția României. Astfel, raportul dintre pensia minimă și cea maximă este în prezent de cca. 1 la 22, iar această aserțiune vizează doar sistemul de pensii bazat pe contributivitate. Este o disproporție uriașă dacă ne raportăm la raportul dintre pensia minimă și cea maximă în Spania și Franța. Dacă ne raportăm la toate pensiile din România ținând însă seama că o persoană încasează o pensie de peste 73.000 lei (cca. 15.000 Euro), raportul anterefert este de 1 la 100, un veritabil record mondial în materie.

În privința salarizării s-au înregistrat totuși progrese mai însemnate, acestea fiind majoritate în sistemul public în mod substanțial, iar raportul dintre salariul minim și cel maxim este statornicit prin lege. Într-adevăr, potrivit dispozițiilor art. 5 din Legea nr. 153 din 28 iunie 2018 privind salarizarea personalului plătit din fonduri publice: „În sectorul bugetar, raportul dintre cel mai mic salariu de bază și cel mai mare salariu de bază, soldă de funcție/salariu de funcție, indemnizație de încadrare, indemnizație lunară este de 1 la 12”. Este un raport ce trebuie să fie considerat ca unul rațional. Un raport asemănător ar trebui statuat și în legea pensiilor

Sistemul de salarizare nu este însă nici el la adăpost de orice critică, nivelul veniturilor continuând încă să fie mult scăzut față de media din Uniunea Europeană, iar inechitățile sunt departe de a fi înlăturate. În opinia noastră în sistemul public de salarizare cel mai mare salariu ar trebui să aparțină Președintelui României, indiferent de persoana care exercită cea mai importantă demnitate într-un stat democratic. Numai că și în această materie nu lipsesc excepțiile statornicite prin diferite acte normative speciale. Pe de o parte, întâlnim multe companii cu capital de stat, societăți comerciale sau instituții financiare în care există salarii care se apropie uneori de acelea ale unor șefi de stat sau de guverne din țări democratice cu un potențial economic uriaș, ca Germania, Franța, Rusia etc.¹⁴. Pe de altă parte, adeseori se folosește sistemul primelor sau sporurilor la salarii, care induc inechități și mai mari și care nu arareori sfidează normele constituționale și cele mai elementare reguli de moralitate publică, întrucât ele pot conduce la dublarea veniturilor. Un atare sistem este folosit și în materia pensiilor, astfel că adeseori pensia este mult mai mare decât ultimul salariu avut înainte de pensionare, ceea ce ni se pare inadmisibil. Din păcate nu există voința politică de a institui ordine în aceste domenii și de a asigura tuturor cetățenilor un nivel de trai decent, astfel cum dispune și art. 47 alin. (1) din Constituție.

Revenind la sistemul de pensie opinăm că obiecțiunile legate de lipsa fondurilor care să susțină majorările din sistem nu reprezintă decât o jumătate de adevăr,

¹⁴ Mass-media a prezentat uneori și salariile de care beneficiază lideri importanți ai unor state democratice (SUA, Germania, Franța, Rusia, etc.). O privire sumară asupra unor asemenea venituri ar conduce la constatarea că ele se situează undeva la 20.000 de dolari lunar. Or, cu certitudine că în România există venituri apropiate de cele menționate și poate chiar mai mari. Și nu avem, în vedere veniturile din mediul privat, ci din cel public sau al entităților cu capital majoritar de stat.

atita timp cât România alocă pentru fondul de pensii doar cca 7 % din produsul intern brut, iar media Uniunii Europene este de cca. 13 %. Doar după majorarea pensiilor din septembrie vom ajunge undeva în apropierea mediei europene. Și atunci ne putem întreba ce se întâmplă cu bugetul României? Este o întrebare dificilă și la care un răspuns pertinent ar trebui să ne ofere autoritățile guvernamentale competente. Întrebarea este de maximă actualitate atât timp cât sectoare importante, cum sunt sănătatea și educația sunt subvenționate. Lipsa unei infrastructuri demne de mileniul al treilea justifică și ea o atare întrebare. Colectarea impozitelor și taxelor datorate statului este și ea extrem de deficitară, ceea ce se repercutează negativ asupra veniturilor statului. Toate aceste constatări ne demonstrează că suntem încă departe de a realiza acele nivel de dezvoltare economică care să ne permită să ne apropiem de standardul de trai din țările occidentale.

În atari condiții, apreciem că încă nu sunt create premisele necesare pentru o revenire la prevederile procedurale ce au instituit, în forma inițială a Codului de procedură civilă, obligativitatea reprezentării sau, după caz, asistării persoanelor fizice printr-un avocat. Dacă însă sporirea continuă și constantă a veniturilor populației va fi promovată de autoritățile competente, evident și în raport cu situația economică a națiunii, o revenire la soluția anterioară este posibilă și dezirabilă, astfel cum am mai subliniat.

O abordare mai flexibilă ar trebui promovată însă în privința reprezentării, respectiv asistării, persoanelor juridice. Cu un alt prilej am apreciat că abordarea constituțională realizată prin decizia nr. 485/2015 putea fi privită și dintr-o altă perspectivă, anume în sensul că persoanele juridice posedă resurse financiare incomparabile cu cele ale persoanelor fizice¹⁵. Socotim că într-o perspectivă apropiată ar putea fi examinată posibilitatea reinstaurării obligativității reprezentării sau, după caz, asistării persoanelor juridice printr-un avocat sau consilier juridic. O abordare asemănătoare ar putea fi realizată și în privința reprezentării sau, după caz, asistării persoanelor fizice în recurs numai prin avocat. Insistăm însă în a considera că o atare abordare ar trebui realizată numai în măsura continuării procesului de majorare a salariilor și pensiilor.

Pe de altă parte, considerăm că abordarea la care ne referim ar trebui realizată, la început, numai în privința recursurilor de competența Înaltei Curți de Casație și Justiție. O atare abordare credem că este una realistă, căci în urma modificărilor aduse Noului Cod de procedură civilă, prin Legea nr. 310/2018, competența instanței supreme a fost restrânsă, într-o anumită măsură, ea nemaifiind reputată ca o instanță de drept comun în materie de recurs.

¹⁵ I. Leș, *Noul Cod de procedură civilă. Comentariu pe articole*, Ediția 2, C.H.Beck, București 2015, p.168.

4. Reflecții asupra reprezentării convenționale a persoanelor juridice

În ceea ce privește reprezentarea convențională a persoanelor juridice art. 84 alin. (1) C. proc. civ., dispune că aceasta se poate realiza „numai prin consilier juridic sau avocat”. Textul menționat este, în opinia noastră, de o rigoare care nu poate genera îndoieli cu privire la cadrul său de aplicare. Cu toate acestea, textul a fost înțeles și în sensul că o atare reprezentare se poate realiza și printr-un mandatar persoană juridică sau prin consilierul juridic al acesteia.

Problema evocată a fost clarificată de instanța supremă care în cadrul de soluționare a unei sesizări pentru pronunțarea unei hotărâri prealabile a statuat că „cererea de chemare în judecată și reprezentarea convențională a persoanei juridice în fața instanțelor de judecată nu se pot face prin mandatar persoană juridică, nici prin consilierul juridic sau avocatul acesteia din urmă”¹⁶. Instanța supremă a remarcat, în mod judicios, că folsoirea adverbului „numai” din cuprinsul textului menționat anterior „subliniază exclusivitatea modalității de reprezentare convențională a persoanei juridice în fața instanțelor ce poate fi realizată doar de cele două categorii de reprezentanți nominalizați de text”. Instanța supremă a mai subliniat că „activitatea de reprezentare convențională în fața instanțelor de judecată este o activitate necomercială, rezervată prin lege avocaților și consilierilor juridici. Or, dacă s-ar agreea ideea ca o persoană juridică să fie reprezentată de o altă persoană juridică s-ar ajunge la concluzia, de neacceptat, că reprezentarea în sine ar putea constitui obiect de activitate al mandatului”. Soluția promovată de instanța supremă este de o relevanță ce nu implică un comentariu mai amplu. Am observa doar că interpretarea dată de instanța supremă trebuie raportată nu doar la cererea de chemare în judecată, ci și la actele de investire a unei instanțe de control judiciar, precum și la toate actele implicate de activitatea judiciară. De altminteri este de observat că dispozitivul deciziei evocate se referă la reprezentarea convențională a persoanelor juridice „în fața instanțelor de judecată”.

În privința reprezentării în justiție a unităților administrativ-teritoriale prevăzute importante au fost statuate prin art. 109 al Codului administrativ (adoptat prin O.U.G. nr.57/2019). În primul rând, constatăm că potrivit art. 109 alin. (1) din amintitul cod, reprezentarea în justiție a unităților administrativ teritoriale se „asigură de către primar sau de către președintele consiliului județean”. Textul are în vedere reprezentarea legală a acestor categorii de persoane juridice. Pe de altă parte, textul mai precizează că atribuția de reprezentare în justiție „poate fi exercitată în numele primarului sau, după caz, al președintelui consiliului județean de către consilierul juridic din aparatul de specialitate ori de către un avocat angajat în condițiile legii”.

¹⁶ Î.C.C.J., Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie civilă, *dec.nr.9/2016*, în M.Of. nr. 400 din 26 mai 2016. A se vedea de asemenea Î.C.C.J., Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie civilă, *dec. nr.19/2018*, în M.Of. nr.510 din 21 iunie 2018.

Codul administrativ sugerează un drept de opțiune între desemnarea pentru reprezentare a unui consilier juridic din aparatul de specialitate și un avocat, ales în condițiile Legii nr. 51/1995. Cu toate acestea, recursul la un avocat trebuie să fie unul extrem, căci altminteri gestionarea banului public rămâne la discreția primarului, respectiv a președintelui consiliului județean. Din acest punct de vedere nu pot fi ignorate prevederile cuprinse în Ordonanța de urgență nr. 26/2012 privind unele măsuri de reducere a cheltuielilor publice și de întărirea disciplinei financiare și de modificare și completare a unor acte normative¹⁷.

Potrivit art. 1 din amintita Ordonanță: „Autoritățile și instituțiile publice ale administrației publice centrale și locale, indiferent de modul de finanțare și subordonare, societățile naționale, companiile naționale și societățile comerciale cu capital integral sau majoritar de stat, precum și regiile autonome care au în structura organizatorică personal propriu de specialitate juridică nu pot achiziționa servicii juridice de consultanță, de asistență și/sau de reprezentare”¹⁸. Prin urmare, cu rigoarea firească, legea a instituit regula potrivit căreia serviciile de consultanță și de reprezentare se asigură doar de personalul propriu de specialitate juridică angajat la entitățile nominalizate de text. Doar în mod excepțional, respectiv pentru situații temeinic justificate, se poate recurge la angajarea unui avocat în condițiile legii.

Reglementarea menționată anterior a intervenit în perioada subseventă crizei economice din anii 2008-2010, respectiv cu o anumită întârziere și după ce s-au constatat abuzuri inadmisibile în acest domeniu al reprezentării persoanelor juridice. Iar asemenea abuzuri s-au produs și la nivelul unor ministere și a altor organe centrale ale administrației publice.

Socotim că aceste principii trebuie să fie avute în vedere în continuare, căci numai astfel se pot înlătura practicile ilegale și imorale de angajare a unor persoane în funcții de consilieri juridici, după care să se procedeze la angajarea unor avocați pentru reprezentarea în justiție a acelor entități publice. Recursul la avocați nu trebuie exclus și nu ne-am propus o atare abordare. De altfel, actul normativ anterior menționat s-a adoptat după ce Curtea de Conturi a constatat asemenea abuzuri. Pot exista litigii cu un element de extraneitate care implică o bună cunoaștere a dreptului străin, împrejurare ce ar putea justifica recursul la un avocat specializat în domeniul respectiv. Acesta este doar un exemplu. Dar ceea ce dorim să subliniem este faptul că recursul la un avocat trebuie să fie unul excepțional, altminteri o altă soluție induce o prezumție simplă de lipsă de competență a personalului juridic de specialitate din aparatul propriu al entităților publice

¹⁷ O.U.G. nr.26/2012 a fost publicată în M.Of., Partea I, nr. 392 din 12 iunie 2012. Ordonanța a fost aprobată prin Legea nr.16/2013, publicată în M.Of. partea I, nr. 122 din 5 martie 2015.

¹⁸ Curtea Constituțională a statuat, în mod judicios, că prevederile legale menționate în textul de mai sus nu limitează accesul la justiție. A se vedea în acest sens C.C., decizia nr. 444/2019, publicată în M.Of. Partea I, nr.913 din 13 noiembrie 2019; C. C., decizia nr.517/2016, în M.Of., Partea I, nr. 873 din 1 noiembrie 2016.

menționate în O.U.G. nr. 26/2012. Azi nu mai este un secret pentru nimeni că învățământul nostru juridic este în criză, iar pregătirea unor absolvenți lasă mult de dorit. Iar o atare aserțiune este aproape de notorietate publică, iar învățământul nostru superior continuă un proces susținut de birocratizare, în loc să se concentreze mai hotărât pe problemele legate de selectarea corectă a candidaților la admitere, la exigența ce trebuie manifestată pe parcursul studiilor universitare și la examenul de licență.

5. Repere conclusive

Demersul de față a fost destinat să evoce modul în care reprezentarea convențională a persoanelor fizice și juridice prin avocat sau, după caz, consilier juridic ar putea conduce în perspectiva următorilor ani la sporirea calitativă a actului de justiție. Considerăm că o atare reapreciere a soluțiilor normative abrogate ar trebui avută în vedere în perspectiva, sperăm nu prea îndepărtată, a creșterii semnificative a nivelului de trai al cetățenilor români. În condițiile salarizării actuale, a uneia dintre cele mai scăzute pensii minime din Uniunea Europeană a crizei economice actuale o atare perspectivă nu este în niciun caz iminentă.

Obligativitatea reprezentării, respectiv a asistării, persoanelor juridice printr-un consilier juridic sau avocat ar putea fi concepută cu prioritate față de o soluție omonimă în privința persoanelor fizice. În același timp, reconsiderarea dispozițiilor analizate ar trebui să vizeze mai întâi reprezentarea persoanelor fizice și juridice în recursurile de competența Înaltei Curți de Casație și Justiție.